

УДК 338.24

Л.М. Черчик, доктор економічних наук, професор
завідувач кафедри менеджменту Східноєвропейського
національного університету імені Лесі українки;

Бегун С.І., кандидат економічних наук, доцент
кафедри обліку і аудиту Східноєвропейського
національного університету імені Лесі українки

Статистичне дослідження рівня забезпечення закладами розміщення туристично-рекреаційної сфери західних регіонів України

*Роботу виконано на кафедрі менеджменту
Східноєвропейського національного університету
імені Лесі українки*

У статті, на основі статистичної інформації та класичних статистичних методів і прийомів дослідження, виявлено рівень забезпечення регіонів України закладами тривалого та короткотермінового перебування, динаміку змін та основні причини, які на їх вплинули. Розроблено загальні підходи та запропоновано заходи щодо вирішення проблем статистичного забезпечення туристично-рекреаційної сфери.

Ключові слова: статистика, туризм, рекреація, туристично-рекреаційна сфера, заклади розміщення.

Черчик Л.Н., Бегун С.И. Статистическое исследование уровня обеспечения заведениями размещения туристско-рекреационной сферы западных регионов Украины. В статье, на основе статистической информации и классических статистических методов и приемов исследования, выявлен уровень обеспечения регионов Украины заведениями длительного и краткосрочного пребывания, динамику изменений и основные причины, которые, на них повлияли. Разработаны общие подходы и предложены меры по решению проблем статистического обеспечения туристско-рекреационной сферы.

Ключевые слова: статистика, туризм, рекреация, туристско-рекреационная сфера, учреждения размещения.

Cherchyk L., Begun S. Statistical research level of accommodation facilities of tourist and recreation areas western Ukraine. In this paper, based on statistical data and classical statistical methods and techniques of research, found the level of the regions of Ukraine institutions long and short stays, the dynamics of change and the main reasons for their impact. A common approach and proposes measures to tackle the problems of statistical support tourism and recreational areas.

Keywords: statistics, tourism, recreation, tourism and recreation and accommodation.

Постановка наукової проблеми та її значення. Статистика туристично-рекреаційної сфери поділяється на різні напрями, які призначені для конкретного користувача інформації, що і визначає її зміст, обсяг, форми та періодичність надання. Статистичні відомості необхідні для аналізу ринку туристичних та рекреаційних послуг, обґрунтування бізнес-планів та інвестиційних проектів туристичними підприємствами, здійснення наукових досліджень. Якість виконуваних робіт багато в чому залежить від повноти й об'єктивності статистичних даних.

У зв'язку з тим, що туристично-рекреаційна сфера активно розвивається, визнана пріоритетною у багатьох областях України, необхідно детальніше вивчати особливості її функціонування з метою виявлення проблем, перспектив в контексті стратегічних регіональних рішень та євроінтеграційного курсу розвитку.

Аналіз останніх досліджень проблеми. Туризм – однією з провідних галузей світової економіки, оскільки його вплив на соціально-економічний розвиток світу набув небувалих масштабів. За оцінкою ВТО частка туристичного бізнесу у світовому ВВП становить 6%, у сумі капіталовкладень – 7%, світових споживацьких видатках – 11%, податкових надходженнях – 5%, світовому експорті – 7%. У США та Західній Європі в цій сфері зайнятий кожен десятий працюючий, що забезпечує “поглинання” вільної робочої сили. ВТО прогнозує подальше зростання туристичної активності, а отже і прибутків. Міжнародні

туристичні потоки протягом останнього десятиліття зберігають середньорічні темпи росту 6-8%. Тому ця сфера привертає увагу багатьох науковців, які в своїх працях аналізують зарубіжний досвід розвитку туризму, вивчають можливості його активізації в Україні. У багатьох працях відображені регіональні аспекти розвитку курортно-санаторної сфери, внутрішнього та зовнішнього туризму, освоєння рекреаційних ресурсів. Зокрема у західному регіоні активно проблемами розвитку рекреації займалися Л. Гринів, М. Долішній, В. Євдокименко, В. Кифяк, Н. Коленда, В. Кравців, А. Мельник, І. Школа.

Проте проблем лишається досить багато, вони потребують вирішення, тому необхідне подальше вивчення, прогнозування тенденцій розвитку, пошук найкращих напрямів розвитку туристично-рекреаційної діяльності в регіонах, для чого важливо розуміти тенденції розвитку туристично-рекреаційної сфери.

Цілі статті – на основі статистичної інформації та класичних статистичних методів і прийомів дослідження виявити рівень забезпечення регіонів України закладами тривалого та короткотермінового перебування, виявити динаміку змін та основні причини, які на їх вплинули.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У статистичному дослідженні розглянуто дві групи закладів розміщення туристично-рекреаційної сфери – довготривалого та короткотривалого перебування; використано офіційні статистичні дані розвитку туристично-рекреаційної сфери: кількість санаторіїв, пансіонатів з лікуванням, будинків та баз відпочинку, дитячих оздоровчих таборів. Для аналізу обрано вісім регіонів України, які входять до Західного та Карпатського макрорегіонів, і в яких туристично-рекреаційна сфера віднесена до напрямів пріоритетного розвитку.

Станом на 01.01.2011 року у названих регіонах функціонувало 340 закладів тривалого перебування. Майже половина з них (101) – у Львівській області: 47 санаторіїв, 8 пансіонатів з лікуванням, 8 санаторіїв-профілакторіїв, 6 пансіонатів відпочинку та 32 бази відпочинку. За кількістю санаторно-курортних закладів (санаторіїв та пансіонатів з лікуванням) Львівщина поступається лише

Автономній Республіці Крим і посідає 2-ге місце в Україні. За кількістю ліжок (місць) у санаторно-курортних (оздоровчих) закладах – 7-ме місце по Україні і 1-ше серед аналізованих регіонів.

Також велика кількість санаторно-курортних і оздоровчих закладів, а саме 78 одиниць знаходиться у Волинській області, ще 58 – у Закарпатській, 35 – в Івано-Франківській, 22 – у Рівненській, 18 – у Тернопільській, 16 – у Хмельницькій та 12 – у Чернівецькій (табл. 1).

Таблиця 1

Динаміка рекреаційних закладів у регіонах у 2005-2010 рр.

Заклади тривалого перебування	Волинська			Закарпатська			Івано-Франківська			Львівська		
	2005	2010	Δ	2005	2010	Δ	2005	2010	Δ	2005	2010	Δ
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Санаторії, у них ліжок	6	6	0	20	20	0	10	11	1	53	47	-6
	1543	1 362	-181	3763	4 217	454	1601	1 706	105	20528	15 822	-4706
пансіонати з лікуванням, у них ліжок	1	0	-1	0	0	0	4	4	0	12	8	-4
	486	0	-486	0	0	0	678	673	-5	629	573	-56
санаторії-профілакторії, у них ліжок	5	3	-2	8	7	-1	8	6	-2	8	8	0
	375	150	-225	375	425	50	510	455	-55	473	441	-32
будинки відпочинку, у них ліжок	1	0	-1	0	0	0	3	1	-2	0	0	0
	39	0	-39	0	0	0	138	28	-110	0	0	0
пенсіонати відпочинку, у них ліжок	0	1	1	0	1	1	1	1	0	8	6	-2
	0	374	374	0	60	60	82	96	14	392	260	-132
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
бази та інші заклади відпочинку, у них ліжок	71	68	-3	39	27	-12	58	6	-52	33	32	-1
	2468	2 123	-345	1886	1 646	-240	460	629	169	1751	1 453	-298
дитячі оздоровчі заклади цілорічної дії, у них ліжок	0	0	0	1	3	2	7	6	-1	0	0	0
	0	0	0	100	245	145	170	244	74	0	0	0
Всього:	84	78	-6	68	58	-10	91	35	-56	114	101	-13
	4911	4009	-902	6124	6593	469	3639	3831	192	23773	18549	-5224
	Рівненська			Тернопільська			Хмельницька			Чернівецька		
	2005	2010	Δ	2005	2010	Δ	2005	2010	Δ	2005	2010	Δ
Санаторії, у них ліжок	9	8	-1	10	10	0	12	14	2	5	4	-1
	1378	1 224	-154	1796	1 695	-101	1673	1 727	54	677	467	-210
пансіонати з лікуванням,	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	3	2
										220	548	328

у них ліжок												
-------------	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--

Продовж. табл. 1

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
санаторії-профілакторії, у них ліжок	6	5	-1	5	5	0	7	1	-6	4	1	-3
будинки відпочинку, у них ліжок	419	362	-57	370	353	-17	350	50	-300	200	50	-150
пенсіонати відпочинку, у них ліжок	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
базис та інші заклади відпочинку, у них ліжок	8	7	-1	3	3	0	1	1	0	4	4	0
дитячі оздоровчі заклади цілорічної дії, у них ліжок	735	706	-29	360	360	0	130	36	-94	3762	350	-3412
Всього:	3	2	-1	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	1128	750	-378	0	0	0	0	0	0	0	0	0
	26	22	-4	18	18	0	20	16	-4	14	12	-2
	3660	3042	-618	2526	2408	-118	2153	1813	-340	4859	1415	-3444

У таблиці 1 визначено абсолютні зміни в забезпеченні туристично-рекреаційної сфери відповідними закладами за період 2005-2010 рр. Вони стосувалися не стільки кількісних параметрів, як покращення їх якісних характеристик. Зокрема, внаслідок зменшення кількості санаторно-курортних у Волинській області на 6 одиниць, ліжковий фонд скоротився на 902 ліжко-місця, у Львівській – на 13 одиниць і 5224 ліжко-місця, у Рівненській – на 4 одиниці і 618 ліжко-місць, у Хмельницькій – на 4 одиниці і 340 ліжко-місць, у Чернівецькій – на 2 одиниці і 3444 ліжко-місця; у Тернопільській області зменшився ліжковий фонд на 118 ліжок, у Закарпатській він зріс на 449 ліжок.

Для виявлення територіальної структури санаторіїв та закладів відпочинку тривалого перебування, проаналізуємо структуру санаторно-курортних і оздоровчих закладів (рис. 1).

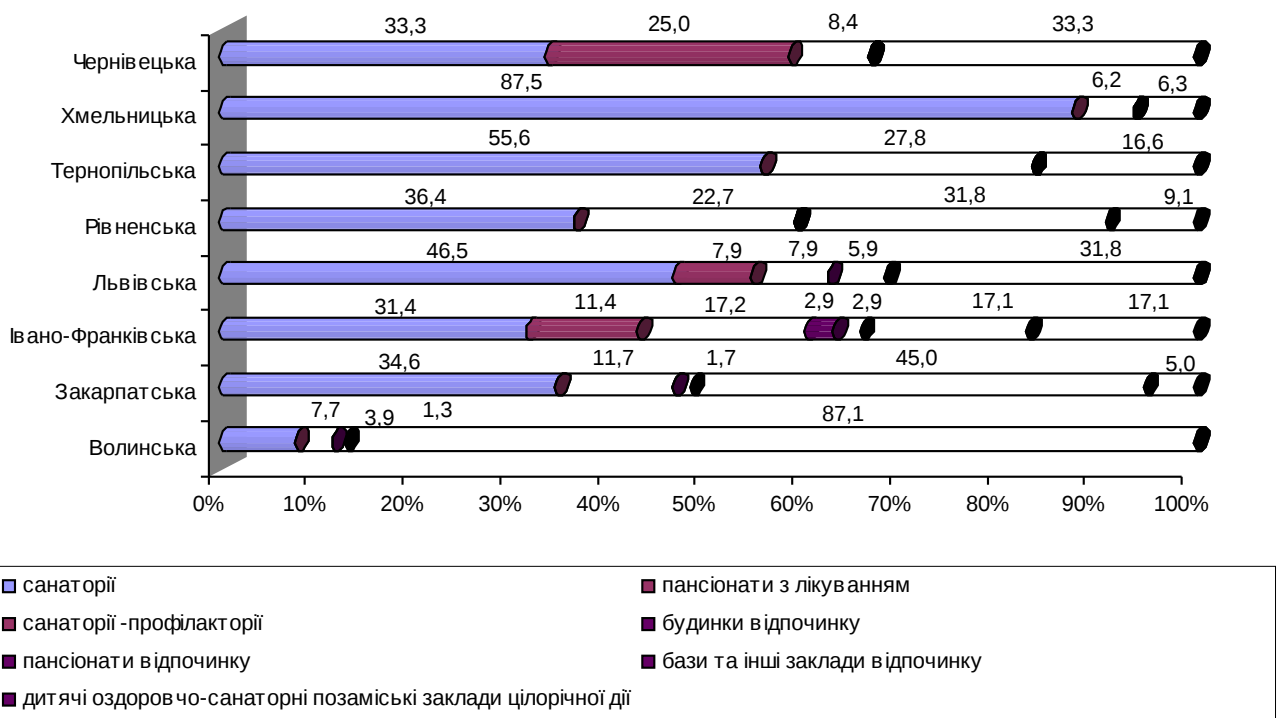

Рис. 1. Структура санаторно-курортних і оздоровчих закладів тривалого перебування у 2010 році

У всіх областях, окрім Волинської, у структурі санаторно-курортних й оздоровчих закладів тривалого перебування переважають санаторії. Це пов'язано з розміщенням на цих територіях значної частини природних мінеральних вод, лікувальних грязей, соляних озер, що стало основою санаторно-лікувальної діяльності. На другому місці знаходяться бази та інші заклади відпочинку. Особливо велика їх частка на Волині – 81,7 % від загальної кількості по області, вони здебільшого зосередженні в районі Шацьких озер.

Достатньо велику частку у загальній кількості рекреаційних закладів займають санаторії-профілакторії, які орієнтовані на лікувально-оздоровчі заходи для працівників без відриву їх від виробничої діяльності. Найбільша їх частка від загальної кількості складає у Тернопільській області – 27,8 %.

Не зважаючи на зростання попиту на рекреаційні послуги серед споживачів, протягом 2005-2010 років значна кількість санаторно-курортних і оздоровчих закладів, не працювали з різних причин, а саме: через відсутність коштів на експлуатацію закладу; перебування на капітальному ремонті; порушення санітарного законодавства; збитковість функціонування; перепрофілювання

(зміна основного виду економічної діяльності); відчуження та передача в оренду оздоровчих закладів для провадження діяльності, не пов'язаної з оздоровленням та відпочинком населення; ліквідація органами місцевого самоврядування.

Важливе значення має відпочинок і оздоровлення в санаторно-курортних закладах дітей і підлітків, що допомагає повною мірою реалізувати соціальну функцію рекреації. В досліджуваних областях впродовж 2000-2010 рр. спостерігаються позитивні тенденції у функціонуванні дитячих таборів. У 2010 році порівняно з 2000 роком зміна середньої кількості дитячих закладів оздоровлення і відпочинку в цих областях становила 12,8 %. Це викликано збільшенням кількості дитячих закладів оздоровлення й відпочинку в Івано-Франківській (з 162 до 602 одиниць), Рівненській (з 27 до 577 одиниць), Львівській (з 32 до 559 одиниць) областях, а також зменшенням у Хмельницькій області (з 1052 до 871 одиниць).

Динаміка кількості місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку і чисельності дітей, які перебували в них протягом 2000-2010 рр відображена на рис. 2.

Рис. 2. Динаміка кількості місць у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку і чисельності дітей, які перебували в них протягом 2000-2010 рр.

Починаючи з 2005 року і до 2010 року, кількість місць у дитячих закладах оздоровлення і відпочинку, а тому і чисельність дітей, що перебували в них,

поступово зменшується. Це викликано закриттям значної кількості дитячих таборів через відсутність коштів на їх утримання, не відповідністю санітарно-епідеміологічним нормам, а також реконструкцією у бази відпочинку.

Розвиток рекреаційної сфери нерозривно пов'язаний з готельною індустрією. З рисунку 3 бачимо, що у 2006-2010 рр. відбувається поступове збільшення кількості готелів й інших місць для тимчасового проживання разом зі збільшенням кількості номерів класу «люкс». Так, кількість номерів класу «люкс» у 2006 році була 789 одиниць, а у 2010 році склала 1206 одиниць. Також спостерігається перевищення кількості одномісних номерів над номерами класу «люкс».

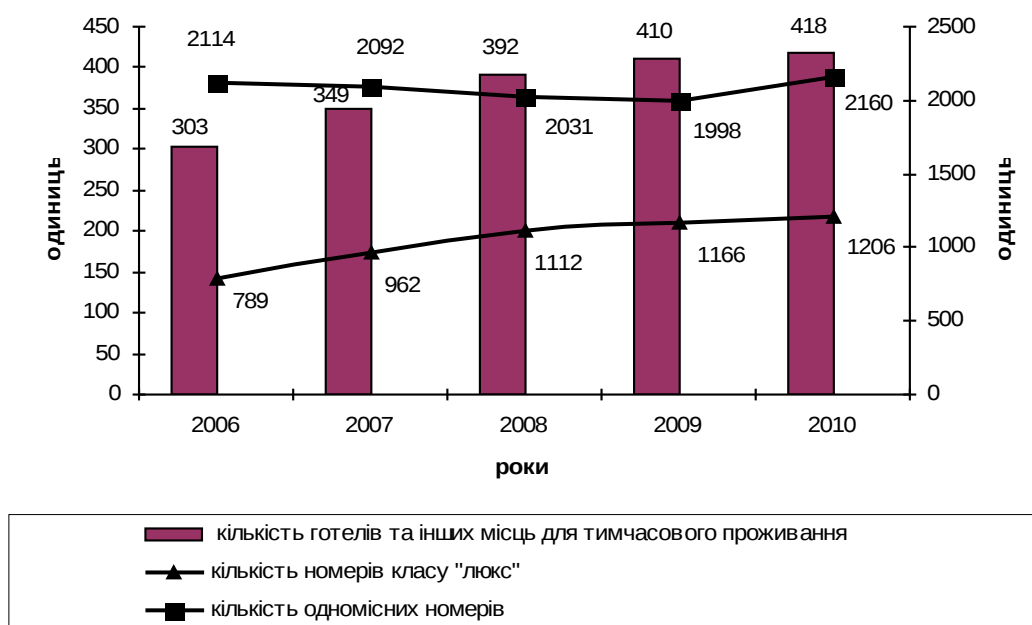

Рис. 3. Динаміка кількості готелів та інших місць для тимчасового проживання, номерів класу «люкс» та одномісних у 2006-2010 рр.

У 2010 році середня місткість у готелях регіонів становила 87 місць або 96,1% від аналогічного показника по Україні, а коефіцієнт її використання – 0,21 (на 13,5 % менший від середнього по Україні). Найбільша місткість готелів серед у Львівській області – 7170 місць. Це пов'язано з високим рівнем індустріального розвитку міст області та курортною привабливістю бальнеологічних санаторно-курортних комплексів Трускавець і Моршин.

Отже, як показав проведений аналіз, рекреаційна сфера регіонів представлена потужною ресурсною базою і розвиненою інфраструктурою, проте існує значний нереалізований потенціал, який може служити основою для будівництва нових баз відпочинку, пансіонатів, санаторіїв, створення рекреаційних зон короткочасного відпочинку.

Важливими показниками, що відображають розвиток рекреаційної сфери є кількість ліжок (місць) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах і загальна чисельність оздоровлених. Тому, розглянемо характеристику узгодженості розподілів: кількість ліжок (місць) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах слугуватиме факторною ознакою, а загальна кількість оздоровлених – результативною. Здійснимо порівняння у 2010 році (табл. 2).

Таблиця 2

Узгодженість розподілу кількості місць у санаторно-курортних і оздоровчих закладах і загальною чисельністю оздоровлених за областями у 2010 році

Область	Кількість ліжок (місць) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах		Усього оздоровлено		K _{лок}	Ранг	dq-dw	
	Q	dq	W	dw				
Волинська	4 009	0,096	27997	0,134	0,718	4	0,038	
Закарпатська	6 593	0,158	63403	0,304	0,521	8	0,145	
Івано-Франківська	3 831	0,092	27552	0,132	0,697	5	0,040	
Львівська	18 549	0,445	32838	0,157	2,832	1	0,288	
Рівненська	3 042	0,073	22466	0,108	0,679	6	0,035	
Тернопільська	2 408	0,058	14367	0,069	0,840	3	0,011	
Хмельницька	1 813	0,044	17168	0,082	0,529	7	0,039	
Чернівецька	1 415	0,034	3092	0,015	2,295	2	0,019	
Разом:	41 660	1,000	20888	3	1,000	9,112	-	0,614

Найбільший коефіцієнт локалізації у Львівській області – 2,832, тому можна зробити висновок, що у цій області менша чисельність оздоровлених порівняно з пропорційною часткою кількості ліжок (місць) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах. Найменший коефіцієнт локалізації, як і у 2005 році, у Закарпатській області – 0,521, тобто на цю область припадає більша чисельність оздоровлених порівняно з кількістю ліжок (місць) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах.

Коефіцієнта концентрації склав 0,307. Оскільки, розрахункове значення коефіцієнта концентрації менше від 0,5, то можемо зробити висновок, що існує високий ступінь залежності чисельності оздоровлених від кількості ліжок (місць) у санаторно-курортних і оздоровчих закладах регіонів загалом.

Можна зробити висновок, що у 2010 році зв'язок між кількістю санаторно-курортних і оздоровчих закладів та чисельністю оздоровлених у розрахунку на 1000 постійного населення області, в якій знаходиться заклад, залишився прямим. Це викликано зменшенням реальних доходів населення, і як наслідок, зменшенням кількості оздоровлених, адже велика частка людей, які бажають оздоровитись, не мають достатньо коштів для задоволення цих потреб.

Проведене ранжування регіонів за показником забезпеченості місцями в готелях та інших місцях для тимчасового проживання на 100 туристів у 2010 роках показало, що в майже всі області, крім Львівської, належать до групи областей з низьким рівнем забезпеченості.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Таким чином, західні регіони України володіють значним рекреаційним потенціалом. На їх території зосереджені рекреаційні заклади різних типів, які здатні задовольнити попит населення цих областей та приїжджих рекреантів на більшість видів рекреаційних послуг. Досить чітко виділяються території концентрації рекреаційних закладів. Проте виявлено ряд негативних тенденцій, які характерні для періоду, що аналізується. Зокрема, чимало оздоровчих закладів мають сезонний характер роботи, завантажені в середньому менш ніж наполовину, що створює проблеми стосовно їх економічної віддачі. Відсутня статистика про такі поширені в інших країнах заклади, як мотелі, кемпінги, молодіжні бази. Варто зауважити, що їх розвиток власне розпочався з 2005 року, до цього вони були практично не розвинуті. Саме такі підприємства могли б дати суттєвий поштовх розвитку рекреаційної сфери та створенню додаткової кількості робочих місць.

Результати статистичного дослідження стану туристично-рекреаційної сфери виявили наявність певних недоліків та неточностей, які потребують

вирішення та вдосконалення. Для цього можна запропонувати ряд конкретних пропозицій.

1. Вдосконалення форм статистичної звітності зі статистики туристично-рекреаційної сфери. Ефективне управління діяльністю сфери туризму вимагає належного інформаційного забезпечення, невід'ємною складовою якого є статистична звітність. Наведена в ній інформація є основою для прийняття управлінських рішень на мікро- і макрорівнях і дає підстави для висновку як про досягнуті результати розвитку сфери, так і виявити проблемні питання.

У статистичній звітності було б доцільно:

- запровадити вибіркові статистичні обстеження туристично-рекреаційної сфери, які дали б змогу отримувати попередні дані про стан розвитку;
- у звітах з туризму доцільно додатково ввести такі показники, як чисельність одноденних туристів, кількість обслугованих пенсіонерів, обсяг об'єктів на основі яких було надано туристичні послуги.

2. Інформаційне забезпечення та автоматизація аналізу статистики туристично-рекреаційної сфери. Для інформаційного забезпечення сфери доцільно:

- впровадити обов'язкове подання звітності у електронному вигляді у містах та селищах (з використання програми БЕСТ-ЗВІТ);
- щоб уся інформація збиралася у єдиній базі даних і кожен користувач мав змогу в режимі Online користуватися інформацією та завантажувати своє резюме;
- розкрити переваги використання прикладних статистичних пакетів для проведення статистичного аналізу стану та тенденцій розвитку сфери туризму – Statistica, Statgrafics, SPSS та інші;
- сформуванню систему основних показників діяльності туристично-рекреаційних підприємств у розрізі адміністративно-територіальних одиниць.

Отже, результати статистичного дослідження показали, що у статистиці туристично-рекреаційної сфери є ще багато невирішених проблем, що

стосуються методичного, інформаційного забезпечення, системи організації статистики. На нашу думку, вище наведені пропозиції дозволять певною мірою вдосконалити статистичне забезпечення туристично-рекреаційної сфери на регіональному рівні.

Література

1. Санаторно-курортне лікування, організований відпочинок і туризм в Україні. Статистичний бюлетень. – К.: Державний комітет статистики України, 2006-2011 р. – 100 с.
2. Статистичний щорічник України за 2006-2011 роки / Державний комітет статистики України. За ред. Осауленка О.Г. – К.: Видавництво “Консультант”.